

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO TEISĖS FAKULTETO ISTORINĖ APŽVALGA

Eduardas Monkevičius³

DOI: <https://doi.org/10.7220/2029-4239.21.1>

SANTRAUKA

Straipsnyje trumpai apžvelgiama Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) ir jo Teisės fakulteto įkūrimo ir atkūrimo istorija. Straipsnis parašytas remiantis specialios istorinės literatūros ir internetinių šaltinių analize, taip pat autoriaus asmeniniais prisiminimais. Įvade aprašomas pirmosios po nepriklausomybės paskelbimo Lietuvos Vyriausybės ir mokslo bei visuomenės elito pastangos įkurti pirmąjį universitetą Vilniuje, tačiau dėl tuometinės Lietuvos tarptautinės ir vidaus padėties to padaryti nepavyko. Tuomet Vilniuje veikusios Lietuvių mokslo draugijos, kuriai vadovavo dr. Jonas Basanavičius, pastangomis buvo įkurti visuomeniniai Aukštieji mokslo kursai. Kai Vilniaus kraštą okupavo lenkų legionieriai, dauguma mokslo ir visuomenės veikėjų pasitraukė į Kauną ir dėjo pastangas įkurti pirmąjį Lietuvos universitetą Kaune. Pirmoje straipsnio dalyje aprašoma, kaip prof. Zigmo Žemaičio suburta komisija, remiama Vyriausybės, 1920 m. pradžioje pirmiausia įkūrė visuomeninius Aukštuosius kursus, o 1922 m. kovo 22 d. buvo įkurtas ir Kauno universitetas, kuriam vėliau suteiktas Vytauto Didžiojo vardas. Universitete iš pradžių veikė Teisės katedra, o netrukus 1922 m. balandžio 22 (de jure) įsteigtas ir Teisių fakultetas. Antroje dalyje aprašoma Teisių fakulteto pedagoginė ir mokslinė veikla 1922–1939 metais, paminėti žinomi profesoriai ir dėstytojai bei jų darbai, kurie publikuoti leidiniuose „VDU Teisių fakulteto darbai“ ir kituose. Atskleidžiamas Teisių fakulteto ir Lietuvos teisininkų draugijos (LTD) glaudus bendradarbiavimas, kurią įsteigė fakulteto profesoriai, aktyviai dalyvavo jos veikloje ir spausdino savo straipsnius draugijos periodiniame leidinyje „Teisė.“ Trečioje dalyje aprašomas VDU ir Teisių fakulteto veiklos nutraukimas Vokietijos ir SSSR okupacijos metais ir atkūrimas po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo. Trumpai apibūdinamas teisės studijų VDU atkūrimas ir raida.

³ Autorius yra socialinių mokslų (teisės krypties) daktaras, MRU profesorius (2007–2013 m.), 6 knygų ir per 30 straipsnių lietuvių, anglų ir vokiečių kalbomis žmogaus teisių ir aplinkos apsaugos temomis autorius ar bendraautorius. Lietuvos teisininkų draugijos atkūrimo signataras ir garbės narys, ilgametis valdybos ir tarybos narys.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Aukštieji kursai, universitetas, teisių fakultetas.

IVADAS

Straipsnio tikslas – trumpai apžvelgti Vytauto Didžiojo Universiteto (VDU) ir jo Teisės fakulteto įkūrimo ir atkūrimo istoriją. Straipsnis parašytas remiantis specialios istorinės literatūros ir internetinių šaltinių analize, taip pat autoriaus asmeniniais prisiminimais.

Pirmojo lietuviško universiteto įkūrimo istorija prasidėjo iš karto po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo. Lietuvos Tarybai Vilniuje 1918 m. vasario 16 d. aktu paskelbus nepriklausomos demokratiniais pagrindais sutvarkytos Lietuvos valstybės atkūrimą, jau tų pačių metų gruodžio 5 d. pirmosios vyriausybės posėdyje buvo priimtas sprendimas įkurti pirmąjį lietuvišką universitetą Vilniuje ir patvirtintas jo Statutas. Statutą parengė nuo 1907 m. Vilniuje veikusi Lietuvių mokslo draugija, vadovaujama Lietuvos patriarcho daktaro Jono Basanavičiaus. Statute numatyta įsteigti keturis fakultetus: teologijos, socialinių mokslų, gamtos ir matematikos. Tačiau tuometinė geopolitinė padėtis nulėmė, kad universitetas Lietuvoje buvo įkurtas tik po ketverių metų. Tik ką gimusiai Lietuvos valstybei jau nuo 1919 m. pradžios teko kovoti su bolševikais, lenkais ir bermontininkais, trūko lėšų bei išteklių, todėl greitai laiku atidaryti universiteto nebuvo jokių galimybių. Tuomet Lietuvių mokslo draugijos pastangomis 1919 m. Vilniuje įsteigti Aukštieji mokslo kursai, kuriems vadovavo daktaras Jonas Basanavičius. Kursuose buvo 117 klausytojų, dėstė 11 dėstytojų, tarp jų žinomi asmenys: Mykolas ir Vaclovas Biržiškos, Augustinas Janulaitis, J. Vabalas-Gudaitis, Zigmas Žemaitis ir kt. Kai Lenkijos kariuomenė 1919 m. balandžio 19 d. užėmė Vilniaus kraštą, didžioji dalis Aukštųjų mokslo kursų dėstytojų persikėlė į Kauną. Lietuvos vyriausybė persikėlė į Kauną dar 1919 m. pradžioje. Aukštieji mokslo kursai Vilniuje veikė ir toliau, kol juos 1921 m. Lenkijos okupacinė valdžia uždarė ir atidarė lenkišką Stepono Batoro vardo universitetą, veikusį iki 1939 m. Tokiu būdu mėginimas įkurti pirmą lietuvišką universitetą Vilniuje baigėsi nesėkmingai. Tuo tarpu persikėlę į Kauną Lietuvos mokslo atstovai ir šviesuomenė, remiami Vyriausybės, dėjo pastangas įkurti pirmą lietuvišką universitetą Kaune.

VDU TEISIŲ FAKULTETO ĮKŪRIMAS

Pradžioje neturint galimybių iš karto įsteigti valstybinį universitetą, nutarta atidaryti universiteto statusą atitinkančius ir visuomeninėmis lėšomis remiamus Aukštuosius kursus. Profesorius Zigmas Žemaitis sutelkė organizacinę grupę, kurios nariais tapo gamtininkas Tadas Ivanauskas, teisininkas ir istorikas Augustinas Janulaitis, psichologas Jonas Vabalas Gudaitis ir kiti, kurie ėmė rūpintis Aukštųjų kursų įsteigimo reikalais. Sudaryta vykdomoji komisija parengė Aukštųjų kursų statuto projektą, o patį statutą Švietimo ministerija patvirtino 1920 m. sausio 5 d. Aukštieji kursai iškilmingai atidaryti 1920 m. sausio 27 d. dabartinėje Kauno Maironio universitetinėje gimnazijoje su šešiais skyriais (katedromis): *Humanitarinių mokslų, Teisės, Matematikos-fizikos, Gamtos mokslų, Matematikos ir Technikos*. Aukštųjų kursų vadovai buvo Zigmas Žemaitis, o 1921–1922 m. Jonas Gudaitis Vabalas. Teisės skyriui

vadovavo prof. Petras Leonas. Tačiau nežiūrint į tai, kad Aukštieji kursai buvo visuomeninė organizacija, juose buvo organizuojamos studijos pagal universitetų programas. Pusė lėšų, reikalingų Aukštųjų kursų išlaidymui ir veiklai, sudarė visuomeninės aukos, o likusią dalį skyrė Lietuvos Vyriausybė. Aukštuosiuose kursuose paskaitas skaitė apie 40 dėstytojų, buvo suburtas mokslo ir studentų kontingentas bei parengtas pirmojo Lietuvos universiteto statuto projektas.⁴

1922 m. gegužės 22 d. einantis Lietuvos Respublikos prezidento pareigas Aleksandras Stulginskis pasirašė ir pateikė svarstyti Steigiamajam Seimui Lietuvos universiteto statutą, kurį jis patvirtino 1922 m. kovo 24 d. Nuo 1930 m. minint kunigaikščio Vytauto Didžiojo 500 metų sukaktį, Lietuvos universitetui suteiktas Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) vardas. Pirmasis universiteto rektorius buvo prof. Jonas Šimkus, vėliau jį keitė kiti žinomi to meto asmenys, tarp jų profesorai Mykolas Biržiška, (1926–1927), Mykolas Riomeris (1927–1928, 1933–1939), Stasys Šalkauskis (1939–1940) ir kt.⁵ Universitete patvirtintas pataisytas Statutas, kuris įtvirtino jo autonomijos, akademinės laisvės ir demokratinis valdymo bei veiklos pagrindus. Paskaitos universitete oficialiai prasidėjo 1922 m. kovo 6 d. Vyriausioji universiteto valdymo institucija buvo rektorius vadovaujama fakultetų dekanų taryba. Svarbiems mokymo-mokslo ir kitiems reikalams aptarti buvo kviečiamas jungtinis visų profesorių susirinkimas. Vykdomoji universiteto institucija buvo Senatas, kurį sudarė vieneriems metams renkami rektorius, prorektorius, sekretorius ir fakultetų dekanai. Pradžioje universitete buvo įsteigti 5 fakultetai: teologijos, socialinių mokslų, medicinos, gamtos-matematikos, ir technikos. Buvusieji Aukštųjų kursų skyriai reorganizuoti į katedras toliau tęsė savo darbą įkurtame universitete, į kurį perėjo dirbti ir šių kursų profesorai bei dėstytojai, o kursų klausytojams suteiktas studentų statusas. Vėliau universitetas plėtėsi, buvo reorganizuoti esantys ir įsteigti nauji fakultetai ir katedros.

Vytauto Didžiojo universitetas tarpukario Lietuvoje buvo vienintelė aukštoji mokykla, kurioje dėstė aukščiausi Lietuvos Respublikos pareigūnai, valstybės veikėjai ir žinomi intelektualai: pirmasis valstybės prezidentas Antanas Smetona, ministras pirmininkas Augustinas Voldemaras, Juozas-Tumas Vaižgantas, Maironis, Vincas Mykolaitis Putinas, Vincas Krėvė-Mickevičius, Balys Sruoga, Mykolas ir Vaclovas Biržiškos, Jonas Jablonskis, Tadas Ivanauskas, Mykolas Riomeris ir eilė kitų. Universitete vyravo liberali studijų politika, buvo skiriamas ypatingas dėmesys laisvės, demokratijos ir humanizmo idėjų propagavimui, mūsų tautos istorinės atminties ir susitelkimo puoselėjimui. Kartu buvo puoselėjamos modernumo, liberalumo ir partnerystės vertybės, kurios VDU išliko ir iki mūsų dienų.⁶

VDU Socialinių mokslų fakultete iš pradžių buvo organizuota ir veikė *Teisės katedra*. 1922 m. balandžio 12 d. (*de jure*) įsteigtas atskiras *Teisų fakultetas*. Oficiali (*de facto*) Teisų fakulteto veiklos pradžia yra 1922 m. rugsėjo 16 d., kai įvyko pirmasis fakulteto tarybos posėdis, o tą pačių metų rugsėjo 18 d. prasidėjo ir paskaitos. Pirmuoju Teisų fakulteto dekanu ir profesoriumi Lietuvos Respublikos Prezidento 1922 m. birželio 20 d. aktu paskirtas Petras Leonas, žinomas to meto teisės teoretikas, buvęs Aukštųjų kursų Teisės skyriaus vedėjas, kursų klausytojams skaitęs teisės enciklopedijos ir civilinės teisės dalykų paskaitas. Tuo pačiu Prezidento aktu buvo paskirti kiti Teisų fakulteto profesoriai: Augustinas Janulaitis,

⁴ AUKŠTIEJI KURSAI. <https://lt.wikipedia.org/wiki/>

⁵ VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS. <https://lt.wikipedija.org/wiki/>

⁶ VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO ISTORIJA. www.vdu.lt/VDUistorija.

Mykolas Riomeris, Kazys Šalkauskas, Simanas Beliackinas, Oskaras Buchleris, Antanas Tumėnas ir kt. Teisių fakultete veikė net 15 katedrų: teisės enciklopedijos, romėnų teisės istorijos ir dogmos (kanonų teisės), Lietuvos teisės istorijos, politinės ekonomijos, teisės filosofijos istorijos, valstybinės teisės, statistikos, finansų, civilinės teisės, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso, administracinės teisės, prekybinės teisės ir tarptautinės teisės. Vėliau kai kurios katedros buvo reorganizuotos ir jų liko trylika. 1931 m. įsteigta Klaipėdos krašto, kuriame galiojo Vokietijos teisė, Teisės katedra. Buvo siekiama parengti kvalifikuotus teisininkus ir Klaipėdos kraštui. Civilinę teisę ir procesą, taip pat ir administracinę teisę vokiškai dėstė Vokietijos profesoriai A. Seangeris ir A. Baumgartenas.

Studijos teisių fakultete buvo organizuotos taip, kad be privalomų teisės dalykų studentai turėjo mokytis užsienio kalbų, istorijos, psichologijos, logikos ir kitų dalykų. Tuo buvo siekiama parengti plačios erudicijos aukštos kvalifikacijos teisininkus. Teisininko diplomui gauti studentai turėjo išklausti visą dėstomų dalykų kursą, gauti šių dalykų, taip pat pratybų ir seminarų įskaitas, išlaikyti egzaminus ir parašyti ne mažiau kaip 20 mašinraščio puslapių diplominį darbą. Diplominio darbo ginti nereikėjo, jį vertino darbo vadovas-profesorius ar kitas fakulteto dekanas paskirtas dėstytojas. 1924–1939 m. Teisių fakultetas Lietuvai parengė 959 aukštos kvalifikacijos teisininkus.⁷

VDU Teisių fakultetas egzistavo iki 1939 m. pabaigos. Lietuvai atgavus Vilniaus kraštą Lietuvos Respublikos Seimas tų pačių metų gruodžio 13 d. priėmė Universitetų įstatymą, pagal kurį Lietuvoje turėjo veikti du universitetai – Vilniuje ir Kaune: Vilniaus universitetas (VU) ir Vytauto Didžiojo universitetas (VDU). Į Vilniaus universitetą, 1940 m. sausio 18 d. specialiu Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu kartu su mokymo, studentų ir pagalbiniu personalu, mokymo priemonėmis ir inventoriumi buvo perkelti VDU Humanitarinių mokslų ir Teisių fakultetai. Tuo buvo siekiama Vilniaus universitete įdiegti VDU universitete puoselėtą lietuvišką akademinę kultūrą ir tradicijas. Į Vilniaus universiteto naują Teisės fakultetą buvo pasiūsti dirbti žinomi VDU profesoriai A. Janulaitis, M. Riomeris, A. Rimka ir kt. Vilniaus universitete Teisių fakulteto dekanas pareigas toliau tęsė profesorius Augustinas Janulaitis. VDU Teisių fakulteto istorija iš esmės baigėsi 1939 m. pabaigoje, kai Vilniaus universitete buvo įsteigtas naujas Teisės fakultetas.

TEISIŲ FAKULTETO PEDAGOGINĖ IR MOKSLINĖ VEIKLA (1922–1939 M.)

Teisių fakultete pedagoginę ir mokslinę veiklą vykdė eilė to meto žinomų profesorių, dėstytojų ir intelektualų, kurių moksliniai ir kultūriniai tyrimai yra aktualūs ir mūsų dienomis. Jų moksliniai darbai buvo spausdinami periodiniame leidinyje „*VDU Teisių fakulteto darbai*“, kurių iki 1939 m. pabaigos išleista 10 tomų arba jie buvo leidžiami atskiromis knygomis su VDU Teisių fakulteto kredencialais. Žemiau aprašomi ne visi profesoriai ir dėstytojai bei jų darbai, nes visų aprašyti šiame straipsnyje nėra galimybės.

Mykolas Riomeris (1880–1945), teisės daktaras, profesorius, VDU rektorius (1927–1928 ir 1939 m.). Jis pirmas Lietuvoje sukūrė konstitucinės teisės pagrindus, dėstė studentams konstitucinę teisę. Paskelbė eilę tarptautinės reikšmės darbų, skirtų konstitucinės ir

⁷ VDU TEISĖS FAKULTETAS. teisė.vdu.lt/istorija/

administracinės teisės problemoms nagrinėti. Mykolo Riomerio darbais rėmėsi ir 1922 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos kūrėjai. Svarbiausieji Mykolo Riomerio darbai: *Suverenitetas*, (Vilnius: Pradai, 1995), *Reprezentacija ir mandatas*, (Kaunas, 1927 m.), *Administracinis teismas*, (Kaunas, 1927 m.), *Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose* (Kaunas, 1932 m.), *Lietuvos konstitucinės teisės paskaitos* (Kaunas, 1937), *Valstybė ir jos konstitucinė teisė. I dalis. Valstybė*, (Vilnius: Pradai, 1995) ir kt. Mykolo Riomerio darbai aktualūs ir mūsų dienomis, jais remiamasi įvairių teisės ir politikologijos mokslinio tyrimo darbuose. Tenka pabrėžti, kad be pedagoginės ir mokslinės veiklos Mykolas Riomeris tarpukario Lietuvoje kartu buvo ir aktyvus valstybės ir visuomenės veikėjas. 1932 m. Mykolas Riomeris buvo Lietuvos Respublikos atstovas Hagos Tarpautiniame Teisingumo Tribunole, nagrinėjant bylą Klaipėdos krašto Statuto klausimu, kuri buvo išspręsta Lietuvos naudai. Vėliau buvo paskirtas Valstybės Tarybos nariu, kurioje dirbo iki 1933 m. Už nuopelnus Lietuvos valstybei ir mokslui Mykolas Riomeris apdovanotas Gedimino ir Vytauto Didžiojo antrojo laipsnio ordinais, taip pat Latvijos trijų Žvaigždžių ordinu. Netrukus po nepriklausomybės atkūrimo, Vilniuje buvo įsteigtas specializuotas Mykolo Riomerio vardo universitetas, jo vardu pavadinta viena iš šio universiteto auditorijų.

Petras Leonas (1864–1938), teisės daktaras, VDU Garbės daktaras, profesorius, nuo 1922 m iki 1933 m. pirmasis Teisių fakulteto dekanas. Kartu jis užėmė Teisės enciklopedijos ir Teisės filosofijos istorijos katedrų vedėjo pareigas. Tarpukario Lietuvoje jis buvo vienas iš svarbiausių ir geriausių teisės teoretikų. Teisių fakulteto studentams skaitė teisės enciklopedijos, teisės sociologijos ir teisės filosofijos paskaitas. Svarbiausios jo knygos: *Teisės enciklopedijos paskaitos*, (1931 m), *Teisės filosofijos istorija*, (Kaunas, 1928 m. ir Vilnius: Mintis 1998 m.) *Sociologija. Sociologijos paskaitos* (Vilnius: Varpas, 1995) ir kt. Be to, aktualiais to meto teisės ir politikos klausimais Petras Leonas daug rašė teisinėje ir periodinėje spaudoje, 1933–1938 metais buvo žurnalo „Kultūra“ atsakingasis redaktorius.⁸ Pastaruoju metu visi jo darbai surinkti ir išleisti 3 tomų raštuose, kuriuos sudarė prof. dr. Vytautas Andriulis.⁹ Savo gyvenime ir kūryboje Petras Leonas vadovavosi Imanuelio Kanto suformuluota prasminga idėjine taisykle: „*Elkis su kitu taip, kaip tu norėtum, kad kitas taip elgtųsi su tavimi*“. Žinomi ir prasmingi, nepaprastai aktualūs ir mūsų dienomis Petro Leono reikalavimai advokato ir apskritai teisininko profesijai. Petras Leonas ne kartą pabrėžė, kad teisininkas jokiomis aplinkybėmis negali sudaryti kompromiso su savo sąžine. Priešingu atveju nedoras teisininkas yra pavojingesnis net už nusikaltėlį.¹⁰ Petras Leonas buvo teisinio pozityvizmo atstovas, parlamentinės demokratijos idėjos šalininkas. Tačiau jis buvo tolerantiškas ir kitokioms teisinėms pažiūroms bei idėjoms. Pavyzdžiui, „*Teisės enciklopedijos paskaitose*“ jis daug dėmesio skyrė „*Prigimtinės teisės*“ (*ius naturale*) idėjai, kurią suprato kaip žmogaus prigimtyje glūdinį teisingumo idealo siekį, todėl prigimtine teisę jis laikė kriterijumi vertinant pozityviąją teisę ir kuriant jos pataisais.¹¹ Savo veikale „*Teisės filosofijos istorija*“¹² Petras Leonas pateikė išsamią įvairaus istorinio laikotarpio idėjų ir teorijų apie prigimtinės teisės ir teisingumo sąveiką su pozityviąja teise ir valstybe analizę.

⁸ V. Andriulis. *Petras Leonas*. Visuotinė lietuvių enciklopedija. https://vle.lt/straipsnis/Petras_Leonas.

⁹ P. Leonas, *Ra. I–III tomai*. (Sud. V. Andriulis), Vilnius, 2005.

¹⁰ P. Leonas, *Advokatų profesija ir jų organizacija*. Kaunas, 1930, p. 22–27.

¹¹ P. Leonas, *Teisės enciklopedija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 1931, p. 168–190.

¹² P. Leonas, *Teisės filosofijos istorija*, Vilnius: Mintis, 1995.

Petras Leonas buvo žinomas to meto Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjas. 1918–1919 m. Augustino Voldemaro ir Mykolo Šleževičiaus vyriausybėse Petras Leonas buvo Teisingumo ministras, o ketvirtoje, taip pat Mykolo Šleževičiaus vyriausybėje – Vidaus reikalų ministras. Kaip sąžiningas ir politiškai neangažuotas žmogus Petras Leonas liaudininkų ir krikščionių–demokratų partijų koalicijos 1920, 1922 ir 1923 metais buvo siūlomas kandidatu į Lietuvos Respublikos prezidento postą, tačiau jis tuos pasiūlymus atmetė. Daug metų (1920–1927 m.) jis buvo Vyriausiosios rinkimų komisijos pirmininkas. Nuo 1926 iki 1938 m. Petras Leonas buvo Lietuvos advokatų tarybos pirmininkas ir kartu vertėsi advokato praktika. Petro Leono iniciatyva įsteigtas daktaro Jono Basanavičiaus fondo steigimo iniciatorius, kuris perduotas VDU Teisių fakultetui ir iš jo buvo skiriamos stipendijos studentams teisininkams. Petras Leonas mirė 1938 m. gegužės 12 d., mirties išvakarėse perskaitęs paskutinę paskaitą studentams.

Žymaus tarpukario teisininko Petro Leono atminimas neliko užmarštyje, bet buvo įvertintas ir įamžintas. Apie Petro Leono gyvenimą ir įvairiapusę veiklą surinkta ir susisteminta gausi medžiaga, kuri aprašyta ir analizuota jo giminaičio, profesoriaus, akademiko Juozo Leonavičiaus knygoje „*Petras Leonas-Lietuvos sąžinė (1864–1938)*“.¹³ Petro Leono 150-osioms gimimo metinėms ir Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečiui paminėti Lietuvos teisininkų draugijos Kauno skyriaus iniciatyva išleistas specialus leidinys: „*Petras Leonas: teisinis palikimas ir dabartis*“, kuriame mokslo atstovai ir teisininkai–praktikai analizuoja Petro Leono gyvenimą ir pasaulėžiūrą, taip pat jo idėjų aktualumą sprendžiant dabarties problemas. Kartu apžvelgiama Lietuvos teisininkų draugijos, kurios įkūrimo iniciatorius ir aktyvus dalyvis buvo Petras Leonas ir kiti Teisių fakulteto profesoriai ir dėstytojai, įkūrimo, veiklos ir atkūrimo istorija.¹⁴ Leidinys yra bibliografinė retenybė, su kuriuo galima susipažinti VDU Teisės fakulteto bibliotekoje. Be to, įamžinant Petro Leono atminimą, vienai iš naujų Kauno miesto gatvių suteiktas Petro Leono vardas, o ant namo K. Donelaičio g. 77 fasado įrengta atminimo lenta su P. Leono bareljefu ir įrašu. Petro Leono vardu pavadinta ir viena VDU Teisės fakulteto auditorija.

Antanas Kriščiukaitis (1864–1933) – nepriklausomos Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo pirmininkas (1918–1923 m. ir 1925–1933 m.), artimas Petro Leono bendražygis, organizavo Lietuvos Respublikos Teisingumo ministeriją ir kūrė teisinės valstybės pagrindus. Kartu su Petru Leonu įkūrė Lietuvos teisininkų draugiją, tryliką metų buvo jos pirmininkas, redagavo draugijos leidinį „*Teisė*“, kuriame reguliariai spausdino Vyriausiojo Tribunolo praktikos apžvalgas. Nuo 1923 m. Antanas Kriščiukaitis VDU Teisių fakulteto profesorius, vėliau Baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso katedros vedėjas. Būsimiesiems teisininkams Antanas Kriščiukaitis skaitė baudžiamojo proceso kursą ir vedė šio dalyko seminarus. Paren-gė studentams Baudžiamojo proceso kurso medžiagą. Paskaitose ir seminaruose jis plačiai naudojo teismų ir Vyriausiojo Tribunolo praktikos apžvalgas, todėl studentams jos buvo įdomios ir svarbios. Kartu studentai įgydavo ir lietuvių kalbos kalbinių bei taisyklingos teisinės terminologijos žinių, nes profesorius mokė studentus juos teisingai naudoti kalbose ir oficialiuose dokumentuose.

¹³ J. Leonavičius. *Petras Leonas-Lietuvos sąžinė. (1864–1938)*. Kaunas: Technologija, 2002.

¹⁴ LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA KAUNO SKYRIUS. *Petras Leonas: teisinis palikimas ir dabartis. Straipsnių rinkinys* (Sud. E. Monkevičius), Vilnius: Justitia, 2018.

Būdamas nepaprastai užsiėmęs valstybine-visuomenine ir Lietuvos teisinės sistemos kūrimo bei tobulinimo veikla Antanas Kriščiukaitis nepaliko fundamentalių mokslo darbų. Tačiau didelis jo indėlis yra įstatymų leidybos ir tobulinimo bei teisinės literatūros redagavimo ir leidimo veikloje. Jis parengė Baudžiamojo proceso įstatymo projektą, redagavo 1930 m. išleistą Teisingumo ministerijos leidinį „Lietuvos teismas 1918–1928 m.“, taip pat A. Merkio sudaryto „Lietuvos įstatymų ir poįstatyminių aktų rinkinio“ dvi laidas ir kt. Antano Kriščiukaičio redaguojamas Lietuvos teisininkų žurnalas „Teisė“ tapo mėgstamas ir skaitomas ne tik teisininkų, bet ir plačiosios visuomenės. Žurnalo dėka visuomenė buvo supažindinta su Lietuvos valstybingumo ir teisinės sistemos kūrimo bei įgyvendinimo, teismų reformos ir kitomis problemomis. Jis pats suredagavo 23 žurnalo numerius, taisydamas straipsnių kalbą ir korektūrą, todėl žurnalo tekstai ir jo priedai buvo pateikiami skaitytojui gražia lietuvių kalba. Antano Kriščiukaičio iniciatyva ir pastangomis kaip žurnalo „Teisė“ priedai išleista nemažai užsienio ir Lietuvos autorių veikalų: R. Iheringo „Kova dėl teisės“, (vertė A. Janulaitis), D. Geco „Skolininkų neišsigelbėjimas ir bankrotas“, Z. Toliušio „Paveldėjimo įstatymai Lietuvoje“, M. Riomerio „Lietuvos Konstitucijos reforma“ ir kt. Plačiau apie Antano Kriščiukaičio gyvenimą bei veiklą, bendradarbiavimą su Petru Leonu Teisių fakultete rašoma prof. habil. dr. Mindaugo Maksimaičio straipsnyje-studijoje,¹⁵ o apie Antano Kriščiukaičio kaip Vyriausiojo Tribunolo pirmininko veiklą rašo Voldemaras Bumelis.¹⁶ Antano Kriščiukaičio mokslinė-pedagoginė ir valstybinė veikla sulaukė aukšto įvertinimo. Jis 1931 metais buvo apdovanotas Vytauto Didžiojo 1-jo laipsnio ordinu. Antano Kriščiukaičio atminimui įamžinti jo vardu Kaune Vilijampolėje pavadinta buvusi Šimaitės gatvė, o ant namo sienos Trakų g. 5, kuriame jis gyveno, pakabinta atminimo lenta su bareljefu ir įrašu.

Įdomu pabrėžti, kad Antanas Kriščiukaitis pasireiškė ir kaip rašytojas, parašęs satyros vaizdelių ir feljetonų, išvertęs nemažą garsių pasaulio rašytojų kūrinių. *Aišbės* slapyvardžiu rašė straipsnius periodiniams leidiniams „Lietuviškasis balsas“, „Vienybė lietuvininkų“, „Garsas“, „Varpas“, „Nemuno sargas“ ir kt.

Augustinas Janulaitis (1878–1950) – teisės daktaras, VDU Garbės daktaras, ordinarinis profesorius, akademikas. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę Augustinas Janulaitis iš karto ėmė aktyviai dalyvauti valstybės atkūrimo, stiprinimo ir pedagoginėje veikloje. 1918 m. Vyriausybės vadovui ir užsienio reikalų ministrui Augustinui Voldemarui išvykus į Paryžių vadovauti Lietuvos delegacijai Taikos konferencijoje, Augustinas Janulaitis ėjo užsienio reikalų ministro pareigas. Baigęs teisės studijas Maskvos universitete ir Berno universitete ir turėdamas prisiekusiojo advokato patirtį Augustinas Janulaitis 1919 m. paskiriamas Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo teisėju, o 1924 m. buvo šio teismo pirmininkas. Lietuvos Vyriausiame Tribunole Augustinas Janulaitis dirbo iki 1925 metų. Kartu Augustinas Janulaitis pradėjo aktyviai reikštis Teisių fakulteto veikloje. Nuo 1922 m. jis buvo Istorijos katedros vedėjas, o nuo 1935 m. iki 1939 m. Teisių fakulteto dekanas. Studentams dėstė Lietuvos teisės istorijos kursą. 1939 m. pabaigoje Teisių fakultetą perkėlus į Vilnių jis kurį laiką buvo Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dekanas. Sovietų Sąjungos okupacijos pradžioje Augustinas Janulaitis buvo paskirtas Vilniaus universiteto Istorijos filologijos fakulteto dekanu, o vėliau išrinktas Lietuvos SSR Mokslo akademijos tikruoju nariu.

¹⁵ Žr. išnašą Nr. 9: M. Maksimaitis Legendinių Lietuvos teisininkų tandemas (A. Kriščiukaičio ir P. Leono 150-osioms gimimo metinėms), p. 27–45.

¹⁶ V. Bumelis. Antanas Kriščiukaitis-Vyriausiojo Lietuvos Tribunolo pirmininkas. Jurisprudencija, 2008, Nr. 10 (112).

Augustinas Janulaitis parašė eilę reikšmingų darbų Lietuvos istorijos ir teisės klausimais. Jis redagavo Teisių fakulteto periodinį leidinį „*Teisių fakulteto darbai*“, kuriame spausdino ir savo darbus. Svarbiausi jo darbai: *Simonas Daukantas (1913 m.), 1863–1864 m. sukilimas (1921 m.)*, *Kunigai ir 1831 m. revoliucija Lietuvoje (1923)*, *Vyriausiasis Lietuvos Tribunolas XVI–XVIII amž. (1927 m.)*, *Napoleono teisyne (1930 m.)*, *Ignas Danilavičius Lietuvos bei jos teisės istorikas (1932 m.)*, *Lietuvos bajorai ir jų seimeliai XIX amž. (1936)*, *Lietuvos didysis kunigaikštis Kęstutis (išleista 1998 m.)*, ir kt. Remdamasis lenkų istorikų S. Kutrzebos, J. Jaroszevičiaus, M. Liubavskio ir savo asmeniniais darbais jis išleido antologinę apžvalgą *Lietuvos visuomenės ir teisės istorija (1916 m.)*. Augustinas Janulaitis po savo mirties paliko didelį asmeninį archyvą ir didelę lituanistinę biblioteką, kuri buvo perduota Kauno miesto viešajai bibliotekai. Didžiulis Augustino Janulaičio kūrybinis palikimas reikalauja istorijos ir teisės mokslo atstovų dėmesio ir tolimesnio išsamaus tyrimo.

Antanas Tamošaitis (1894–1940) – paskutinis nepriklausomos tarpukario Lietuvos teisingumo ministras A. Merkio vyriausybėje (1939–1940 m.). Teisės daktaras, Teisių fakulteto Teisės enciklopedijos katedros docentas. 1920–1922 m. išrinktas į Steigiamąjį Seimą, kuriame buvo Švietimo komisijos sekretorius. 1922–1925 m. Teisių fakulteto studentas, vėliau gilino studijas Vienos ir Paryžiaus universitetuose. 1928 m. VDU Teisių fakulteto taryboje apgynė teisės daktaro disertaciją tema „*Istoriškoji teisės mokykla Vokietijoje*“, kuri išspausdinta 1929 m. Tais pačiais metais Antanas Tamošaitis buvo išrinktas Teisės enciklopedijos katedros docentu, tačiau pasirinko teisininko-praktiko kelią, pradėjo dirbti prisiekusio advokato padėjėju. 1930 m. grįžo į Teisių fakultetą ir ėmė dėstyti romėnų teisės kursą. Kartu dirbo Valstybės Taryboje bendradarbiu-žinovu. 1939 m. pradžioje Antanas Tamošaitis kartu su doc. Tadu Petkevičiumi ir doc. Domu Krivicku buvo Lietuvos Respublikos atstovai Tarpautiniame Tribunale Hagoje, kuriame buvo nagrinėjamas Estijos ieškinys Lietuvai dėl Panevėžio-Saldutiškio geležinkelio ruožo, statyto dar carinės Rusijos, okupacijos metu perdavimo Estijai. 1940 m. birželio 15 d. naktį Lietuvos Vyriausybės posėdyje, kuriam pirmininkavo prezidentas Antanas Smetona ir buvo svarstomas Sovietų Sąjungos ultimatumas, Antanas Tamošaitis pasisakė už pasipriešinimą Sovietų Sąjungos agresijai ir Vyriausybės pasitraukimą į užsienį. Tačiau dauguma Vyriausybės narių tam nepritarė. Sovietų kariuomenei okupavus Lietuvą Antanas Tamošaitis 1940 m. liepos 12 d. naktį buvo suimtas, uždarytas į Kauno kalėjimą ir per mėnesį nužudytas.¹⁷

Antanas Tamošaitis buvo kartu ir aktyvus Lietuvos teisininkų draugijos narys, žurnale „*Teisė*“ išspausdino eilę pažintinę ir mokslinę reikšmę turinčių straipsnių: „*Austrijos Konstitucinis Teisimas*“, (Nr. 9), „*Teisės mokslo dėstymas Prancūzijoje*“ (Nr. 11), „*Už ir prieš mirties bausmę*“ (Nr. 13), „*Humaniškų principų įsigalėjimas romėnų šeimos teisėje*“ (Nr. 36) ir kt. Be to, Antanas Tamošaitis į lietuvių kalbą išvertė P. R. Girardo „*Romėnų teisė*“ pirmą ir antrą tomus (1931–1932 m.), o 1938 m. kartu su J. Kairiu išvertė „*Hammurabio įstatymą*“. Antano Tamošaičio, doro teisininko ir Lietuvos patrioto gyvenimas ir veikla yra pavyzdys ateities teisininkų kartoms.

Teisių fakulteto studentams taip pat dėstė bei savo darbus skelbė ir kiti, gal kiek mažiau žinomi profesoriai ir dėstytojai. Vienas iš jų – kunigas **Petras Malakauskis (1889–1948)**, VDU Teologijos fakulteto docentas, nuo 1929 m. ordinarinis profesorius, studentams dėstė

¹⁷ V. Andriulis. *Iš teisingumo ministerijos istorijos. Teisininkų kalendorius*, Kaunas: Lietuvos teisininkų draugijos Kauno skyrius ir VĮ teisinės informacijos centras, 1998, p. 19–20.

bažnytinės (Kanonų) teisės kursą. Tais klausimais paskelbė 21 publikacija, tame tarpe ir studiją *Prigimtinė teisė*. („XXI amžius“ 2007, Nr. 33 (153)). Prof. **Vladas Mačys** išleido *Civilinio proceso paskaitas (1924 m)*, parašė straipsnius *Socialinis teisių mokslo tikslas ir mūsų žemės reforma (1924 m.)*, *Apie teismo kandidatų ir advokatų paruošimą (1932)*, ir kt., **doc. Vladimiras Stankevičius** išleido vadovėlį *Baudžiamoji teisė (1925 m.)*, ir kt.

Galima paminėti ir šio straipsnio autoriaus senelį **Antaną Verygą Darevskį (1884–1951)** – teisės daktarą, Teisių fakulteto Finansų teisės katedros dėstytoją. 1909 m. baigęs S. Peterburgo universiteto Teisės fakultetą ir įgijęs teisininko kvalifikaciją Antanas Veryga su šeima 1918 m. grįžo į Lietuvą ir 1919 m. paskirtas dirbti Finansų ministerijos juriskonsultu. Tais pačiais metais jis buvo paskirtas visų tuometinių Lietuvos Respublikos ministerijų juriskonsultų tarybos pirmininku. Nuo 1923 iki 1939 m. pabaigos Antanas Veryga buvo Teisių fakulteto dėstytojas, studentams dėstė *Mokesčių teisę* ir spekursą *Mokesčiai viduramžių Lietuvoje*. Jo dukra Marija Veryga-Darevskaitė (po santuokos – Monkevičienė) buvo to paties Teisių fakulteto studentė, turėjo laisvos klausytojos statusą. Antanas Veryga „*Teisių fakulteto darbuose*“ paskelbė virš 10 darbų Lietuvos mokesčių istorijos ir teisės klausimais. Už nuopelnus valstybės tarnyboje ir mokslinėje veikloje Lietuvos Respublikos prezidentas Antanas Smetona 1928 m. lapkričio 10 d. apdovanojo Antaną Verygą Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio jubiliejiniu medaliu. Svarbiausieji Antano Verygos veikalai, atspausdinti „VDU Teisių fakulteto darbuose: *Lietuvos mokesčiai XV–XVI amž. (1929 m.)*, *Lietuvos mokesčiai XVII–XVIII amž. (1930)*, *Dvaro padūmės mokesčiai (1930)*, „*Šarvarka*“ *prievolė (1936)*, *Daktaro disertacija – „Ofiara“ mokesčiai 1789 metais. (1938 m.)* ir kt. Šiuose darbuose Antanas Veryga analizavo Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės (LDK) ir vėlesnio laikotarpio mokesčių ir valstybės išdoto tvarkymą, mokesčių rūšis ir surinkimo tvarką, mokesčių mokėtojų privilegijas ir teises bei pareigas. Aprašė ir nemažai tuo metu su mokesčiais susijusių paprotinės teisės normų. Jo darbai gali būti naudingi ir šiuo metu studentams, mokslo atstovams ir asmenims, kurie domisi viduramžių Lietuvos mokesčių istorija ir teise.

Teisių fakulteto pedagoginė – mokslinė ir praktinė veikla buvo glaudžiai susijusi su Lietuvos teisininkų draugijos įkūrimu ir istorija. Jos įkūrimo iniciatoriai buvo Petras Leonas, Antanas Kriščiukaitis ir kiti Teisių fakulteto profesoriai ir dėstytojai, kurie suprato, kad tuometinė Lietuvos geopolitinė ir vidaus padėtis reikalavo suvienyti teisininkus mokslininkus ir praktikus, siekiant stiprinti jaunos Lietuvos valstybės demokratinio valstybingumo pagrindus, kurti jos teisinę sistemą, ugdyti visuomenės teisinį švietimą ir teisinę kultūrą. Petras Leonas parengė Lietuvos teisininkų draugijos Statutą, kurį 1920 m. vasario 21 d. įregistravo Kauno m. savivaldybėje. **Pirmasis šios draugijos pirmininkas buvo Antanas Kriščiukaitis, o Petras Leonas draugijai vadovavo 1934–1935 metais.** Pagrindiniai draugijos uždaviniai buvo tyrinėti Lietuvos teisę, rengti ir svarstyti Vyriausybės parengtus įstatymų projektus, rengti paskaitas ir diskusijas teisės klausimais, leisti periodinius leidinius, knygas ir kt. Draugijos veikloje įvairiu laikotarpiu aktyviai dalyvavo Teisių fakulteto profesoriai ir dėstytojai, taip pat teisininkai-praktikai: Mykolas Riomeris, Augustinas Janulaitis, Antanas Kriščiukaitis, Antanas Tamošaitis, advokatas Z. Toliušis ir kt. Anksčiau minėta, kad Teisininkų draugija leido periodinį žurnalą „*Teisė*“, iš viso iki 1940 m. išleisti 52 numeriai, kartu buvo leidžiamas ir „*Teisininkų kalendorius*“. Šiuose leidiniuose atsispindėjo visa to meto Draugijos veikla, aptariamai įstatymai ir jų projektai, nagrinėjamos teisinės problemos, skleidžiamos teisinės žinios visuomenei. Pavyzdžiui, Petro Leono straipsniai „*Sutartinių prievolių laisvės sąvoka*“ (1922 m. Nr. 1), „*Lietuvos teisininkai ir Lietuvos visuomenės teisinė sąmonė*“ (1926, Nr. 9),

„*Aequitas Lietuvos teismuose*“, (1933 m. Nr. 23), Antano Kriščiukaičio straipsnis „*Vyriausiojo Tribunolo praktika*“ (1922, Nr. 1), Mykolo Riomerio straipsnis „*Visuomeninė teisės kilmė*“ (1935, Nr. 29), ir kt. Žurnalas „Teisė“ ir jame paskelbti straipsniai aktualūs ir mūsų dienomis ir laukia tolimesnio teisininkų dėmesio ir tyrimo. Lietuvos teisininkų draugijos veikla buvo nutraukta ir jos leidiniai uždrausti 1940 m. pirmosios SSSR okupacijos metu.

Tokiu būdu, VDU Teisių fakulteto profesorių ir dėstytojų pedagoginė – mokslinė ir visuomeninė veikla tarpukario Lietuvoje turėjo didžiulę reikšmę teisinės minties ir visuomenės teisinės kultūros raidai, sudarė tvirtą mokslinį pagrindą tolimesnei atkurto VDU Teisės fakulteto veiklai.

Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakulteto dėstytojai. Pirmoje eilėje iš kairės: Paulis Sokolovskis, Mykolas Rõmeris, Petras Leonas, Vaclovas Biržiška, Augustinas Janulaitis, Antanas Tumėnas. Antroje eilėje iš kairės: Karolis Žalkauskas, Tadas Petkevičius, Aleksandras Jaščėnka, Kazys Šalkauskis, Vladimiras Stankevičius, Petras Šalčius, Viktoras Jungferis, Albinas Rimka. Trečioje eilėje iš kairės: Kazys Oželis, Dzidas Budrys, Jonas Bučas, Antanas Tamošaitis, Antanas Janas Veryha-Darevskis, Stasys Žakevičius, F. Mackus, Domas Krivickas. Kaunas, 1932–1933. (LMAVB)

VDU IR TEISĖS FAKULTETO ATKŪRIMAS

Pirmos Sovietų Sąjungos okupacijos metu 1940 m. birželį Kauno universiteto Vytauto Didžiojo vardas buvo panaikintas ir jis vadintas tiesiog Kauno universitetu. 1941 m. Vokiečiai okupavus Lietuvą Laikinoji vyriausybė Kauno universitetui vėl grąžino Vytauto Didžiojo vardą, veikė net 5 fakultetai: Teologijos, Filosofijos, Technologijos, Statybos ir Medicinos. Tačiau vokiečių okupacinė valdžia, keršydama už tai, kad Lietuvos jaunimas atsisakė stoti į

mėginimą formuoti lietuvių SS legioną, 1943 m. kovo 17 d. universitetą ir visas aukštąsias mokyklas uždarė, o dalį universiteto dėstytojų, studentų ir visuomenės atstovų išsiuntė į koncentracijos stovyklas. Antros Sovietų Sąjungos okupacijos pradžioje 1944 m. lapkričio 13 d. okupacinė valdžia nutarė vėl atidaryti Kauno Vytauto Didžiojo valstybinį universitetą, tačiau vėliau 1949 m. Vytauto Didžiojo vardas buvo panaikintas, o 1950 m. panaikintas ir pats Kauno universitetas.¹⁸

Sumanymas atkurti Kauno Vytauto Didžiojo universitetą kilo dar iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo. SSSR prezidentui M. Gorbačioviui pradėjus vykdyti pertvarkos politiką (*perestroiką*), griuvus Berlyno sienai ir Vokietijai susijungus į vieną valstybę, o Lietuvoje įkūrus Lietuvos persitvarkymo Sąjūdį, susidarė palankios sąlygos įgyvendinti šią idėją praktiškai. Prasidėjo visuomenės laisvėjimo laikotarpis, palaipsniui buvo atkuriamos tarpukario Lietuvoje veikusios partijos, visuomeninės organizacijos, draugijos. Spaudoje ir visuomenėje vyko diskusijos apie VDU atkūrimo galimybes. 1988 m. liepos 29 d. dienraštyje *Kauno diena* pasirodė profesoriaus A. Smailio straipsnis „*Atkurkime Vytauto Didžiojo universitetą*“.

1989 m. kovo 30 d. įvyko Kauno miesto aukštųjų mokyklų ir mokslinio tyrimo institutų profesorių bei mokslininkų susirinkimas, kuriame buvo sudaryta 30 žmonių VDU atkūrimo Taryba. Tarybos pirmininku buvo išrinktas akademikas Jurgis Vilemas. Šios tarybos ir Lietuvos kultūros fondo Kauno klubo „Aukuras“ iniciatyva 1989 m. balandžio 26–28 dienomis Kaune vyko didelė tarptautinė mokslinė konferencija „*Tautinė aukštosios mokyklos koncepcija ir Kauno universitetas*“.¹⁹ Konferencijoje skaityti 33 pranešimai, kuriuose žinomi Lietuvos ir JAV mokslininkai, kultūros ir visuomenės atstovai dalijosi savo vizijomis ir konkrečiais pasiūlymais apie VDU atkūrimo galimybes ir veiklos perspektyvas bei kryptis. Daugumos konferencijos dalyvių nuomone atkurtas VDU turėtų būti vakarietiškos orientacijos universitetas, kuris vadovautųsi autonomijos, akademinės laisvės, mokslo ir studijų vienovės, profesorių ir studentų pasaulėžiūros laisvės principais. Tie principai atsispindėjo ir konferencijos dalyvių priimtame *Atkūrimo Akte dėl Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo*. Šioje konferencijoje teko garbė dalyvauti ir pasisakyti šio straipsnio autoriui. Kaip relikvija saugomi konferencijos dalyvio registracijos kortelė, užrašų knygutė su atvaizduotu Vytauto Didžiojo medaliu ir konferencijos leidinys. Tų pačių metų liepos 4 d. tuometinė Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba priėmė įstatymą „*Dėl Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo*“, kuriam suteiktas aukštosios mokyklos statusas. Laikinuoju šio universiteto rektoriumi paskirtas akademikas Jurgis Vilemas.

1989 m. lapkričio 22–26 dienomis Čikagoje (JAV) vykusiame VI pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziume ir tų pačių metų gruodžio 27 d. Kaune buvo išrinktas VDU Atkuriamasis Senatas, kurį sudarė 48 Lietuvos ir 48 išeivijos mokslininkai. 1990 m. gegužės 24 d. Atkuriamasis Senatas VDU rektoriumi išrinko Kalifornijos universiteto Los Andžele (JAV) informatikos profesorių Algirdą Avižienį. VDU įdiegta moderni Harvardo universiteto (JAV) modeliu pagrįsta trijų pakopų studijų koncepcija, kurias baigus suteikiami bakalauro, magistro ir mokslų daktaro laipsniai.

Nuo 1995 metų VDU vėl pradėtos vykdyti teisės studijos. Įsteigta **Teisės katedra**, kurios vedėju buvo paskirtas doc. dr. Artūras Jagelavičius, o nuo 1996 m. – žinomas teisininkas

¹⁸ Žr. išnašą Nr. 3, Vytauto Didžiojo universitetas.

¹⁹ TAUTINĖ AUKŠTOSIOS MOKYKLOS KONCEPCIJA IR KAUNO UNIVERSITETAS. Mokslinė konferencija. Kaunas: Lietuvos Kultūros fondo klubas „Aukuras“, 1989.

vedėjas 1996–1999 m. buvo žinomas teisininkas, advokatas, **doc. dr. Petras Algimantas Miškinis**, dėstęs ūkinę, finansų ir prekybos teisę. Šio straipsnio autoriui teko su juo asmeniškai bendrauti ir konsultuotis įvairiais teisiniais klausimais. Petras Miškinis buvo aukštos kvalifikacijos, šiltas ir mėgęs bendrauti žmogus, 1988–1992 m. vadovavo juridinei konsultacijai, teikusiai nemokamą teisinę pagalbą žmonėms, gynė bankuose nukentėjusių indėlininkų interesus.

1999 metų pabaigoje, siekiant pagerinti ir suintensyvinti būsimųjų teisininkų parengimą, buvo įsteigtas savarankiškas VDU padalinys – **Teisės institutas**. Šio instituto direktorius nuo 2000 m. iki 2006 m. buvo iš JAV atvykęs advokatas teisės dr. **Tadas Klimas**, daktaro laipsnį įgijęs De Paulo teisės mokykloje. Kartu jis buvo ir Lietuvos advokatų tarybos narys, Kaune atidaręs savo advokato kontorą, daugelio Lietuvos įstatymų projektų rengėjas. Tadas Klimas buvo principingas ir reiklus vadovas. Reikalavdavo iš studentų laikytis akademinės drausmės, nustatytu laiku gauti dėstomų dalykų įskaitas, išlaikyti egzaminus ar apginti baigiamuosius darbus. Tuo laikotarpiu šio straipsnio autoriui teko garbė Teisės instituto studentams skaityti Žemės teisės kurso paskaitas, taip pat dalyvauti studentų baigiamųjų darbų gynimo komisijose.

Nuo 2006 m. iki 2008 m. Teisės instituto direktorius buvo dabartinis Lietuvos Respublikos Seimo narys doc. dr. **Stasys Šedbaras**. 2008 m. rugsėjo 1 d. teisės institutas buvo pertvarkytas į teisės fakultetą ir jo dekanu tapo dabartinė VDU prorektorė mokslui prof. dr. Julija Kiršienė. Tačiau Teisės fakulteto gimimo datą reikėtų laikyti 1999 metus, nes tuo metu įsteigtas Teisės institutas turėjo fakulteto statusą. Nuo 2015 m. liepos 1 d. Teisės fakulteto dekanu tapo doc. dr. **Tomas Berkmanas**.

IŠVADOS

1. Vytauto Didžiojo universiteto ir Teisių fakulteto įkūrimo istorija prasidėjo iš karto po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo. 1918 m. gruodžio 5 d. pirmosios Lietuvos Vyriausybės posėdyje buvo priimtas sprendimas atkurti pirmąjį lietuvišką universitetą Vilniuje. Tuo metu dėl įtemptos Lietuvos vidaus ir tarptautinės padėties įgyvendinti šio sprendimo nepavyko. Tuomet Vilniuje veikusios Lietuvių mokslo draugijos, kuriai vadovavo dr. Jonas Basanavičius, pastangomis įkurti visuomeniniai Aukštieji mokslo kursai. Lenkų legionieriams 1919 m. okupavus Vilniaus kraštą dauguma lietuvių mokslo ir visuomenės veikėjų pasitraukė į Kauną ir dėjo pastangas įkurti pirmąjį lietuvišką universitetą Kaune.
2. Kaune prof. Zigmo Žemaičio suburta mokslo ir visuomenės veikėjų komisija, remiama Lietuvos Vyriausybės, 1920 m. įkūrė visuomeninius Aukštuosius kursus, kurie veikė pagal universiteto programą. Netrukus 1922 m. kovo 22 d. įkurtas ir Kauno universitetas, kuriam vėliau buvo suteiktas Vytauto Didžiojo vardas. Universitete iš pradžių veikė Teisės katedra, o 1922 m. balandžio 22 d. (de jure) įsteigtas ir Teisių fakultetas.
3. Teisių fakultete 1922–1939 metais dėstė ir mokslinę veiklą vykdė žinomi to meto profesoriai, dėstytojai, valstybės ir visuomenės veikėjai: Mykolas Riomeris, Petras Leonas (pirmasis fakulteto dekanas), Jonas Kriščiukaitis, Augustinas Janulaitis ir kt., kurie savo darbus paprastai spausdino „*VDU Teisių fakulteto darbai*“. Teisių

fakulteto profesorių ir dėstytojų pastangomis 1922 m. buvo įsteigta Lietuvos teisininkų draugija, su kuria jie glaudžiai bendradarbiavo, skelbė savo straipsnius draugijos periodiniame leidinyje „Teisė“. VDU Teisių fakulteto profesorių ir dėstytojų pedagoginė – mokslinė ir visuomeninė veikla tarpukario Lietuvoje turėjo didžiulę reikšmę teisinės minties ir visuomenės teisinės kultūros raidai, sudarė tvirtą mokslinį pagrindą tolimesnei atkurto VDU Teisės fakulteto veiklai.

4. VDU ir Teisių fakulteto veikla Vokiečių ir SSSR okupacijos metais buvo nutraukta, jo leidiniai ir teisininkų draugija uždaryti, o dalis profesorių, dėstytojų, valstybės ir visuomenės veikėjų represuoti ar nužudyti. 1989 metais, SSSR papūtus pertvarkos (perestroikos) vėjams, pradėjus veikti Lietuvos persitvarkymo Sąjūdžiui susidarė palankios sąlygos atkurti ir VDU. 1989 m. balandžio 26–28 dienomis Kaune vykusios didelės tarptautinės mokslinės konferencijos metu jos dalyviai paskelbė „Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo aktą“, o tų pačių metų liepos 4 d. buvo atkurtas ir VDU. Nuo 1995 m. VDU pradėtos vykdyti teisės dalykų studijos, vėliau įsteigta Teisės katedra, o 1999 m. pabaigoje įsteigtas Teisės institutas, kuris 2008 m. pabaigoje pertvarkytas į Teisės fakultetą.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Specialioji literatūra

1. Andriulis V., *Iš Teisingumo ministerijos istorijos. Teisininkų kalendorius*. Kaunas: Lietuvos teisininkų draugijos Kauno skyrius ir VĮ Teisinės informacijos centras, 1998, p. 19–20.
2. BUMELYS V., *Antanas Kriščiukaitis – Vyriausiojo Lietuvos Tribunolo pirmininkas*. Vilnius: // J Jurisprudencija, 2008, Nr. 10 (112).
3. LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA KAUNO SKYRIUS. *Petras Leonas: teisinis palikimas ir dabartis. Straipsnių rinkinys*. (Sud. E. Monkevičius), Vilnius: Justitia, 2018.
4. Leonas P., *Ra, I–III tomai*. (Sud. V. Andriulis), Vilnius, 2005.
5. Leonas P., *Teisės enciklopedija*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 1931, p. 168–190.
6. Leonas P., *Teisės filosofijos istorija*, Vilnius: Mintis, 1995.
7. Leonavičius J., *Petras Leonas – Lietuvos sąžinė (1864–1938)*, Kaunas: Technologija, 2002.
8. Maksimaitis M., *Legendinių Lietuvos teisininkų tandemas (A. Kriščiukaičio ir P. Leono 150-oms gimimo metinėms)*. Vilnius: Jurisprudencija, 2014, Nr. 21 (3).
9. TAUTINĖ AUKŠTOSIOS MOKYKLOS KONCEPCIJA IR KAUNO UNIVERSITETAS. (Mokslinė konferencija), Kaunas: Lietuvos kultūros fondo klubas „Aukuras“, 1989.
10. VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO TEISĖS FAKULTETO ISTORIJA. *Teisė.vdu./istorija/*

Internetiniai šaltiniai

11. Andriulis V., *Petras Leonas*, Visuotinė lietuvių enciklopedija. <https://www.vle.lt/straipsnis/Petras-Leonas>.
12. AUKŠTIEJI KURSAI. <https://wikipedia.org/wiki/>.
13. VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS. <https://lt.wikipedia.org/wiki/>.
14. VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO ISTORIJA. www.vdu.lt/vdu_istorija/
15. VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO TEISĖS FAKULTETAS. https://lt.wikipedia.org/wiki/vdu_teisės_fakultetas.

SUMMARY

VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY FACULTY OF LAW HISTORICAL REVIEW

The article briefly reviews the history of the establishment and restoration of Vytautas Magnus University (VMU) and its Faculty of Law. The article is based on an analysis of special historical literature and online sources, as well as the authors personal memories. The introduction describes the first efforts made by the Lithuanian government and the academic and public elite after the declaration of independence to establish the first university in Vilnius, but the international and domestic situation in Lithuania at that time failed to do so. Then the Lithuanian Science Society in Vilnius, headed by dr. Jonas Basanavicius created the Public Higher Education Courses. After the occupation of Vilnius region by Polish legionnaires, most of the scholars of science and society withdrew to Kaunas and made efforts to establish the first Lithuanian university in Kaunas. The first part of the article describes how prof. A commission formed by Zigmas Zemaitis, supported by the Government, in 1920. In the beginning of 1922 he first founded the public higher education courses. March 22 Kaunas University was founded in the 19th century and was later named Vytautas the Great. Initially, the University had a Department of Law, and soon in 1922, The Faculty of Law was also established on 22 April (de jure). The second part describes the pedagogical and scientific activities of the Faculty of Law from 1922 to 1939, mentioning prominent professors and lecturers and their works published in the publications of the VMU Faculty of Law and others. The close cooperation between the Faculty of Law and the Lithuanian Law Society (LTD), which was established by the professors of the Faculty, actively participated in its activities and published its articles in the Society's periodical „Law”. The third part describes the termination of the activities of VMU and the Faculty of Law during the German and USSR occupation and the restoration of Lithuania's independence. It briefly describes the establishment of the Department of Law, initially established, and later the Institute of Law and the Faculty of Law, and their heads. It describes the structure of the Faculty of Law, the Western model of study organization, renowned professors and scholars from the Unites States and othet countries teach some legal subjects in English. It has been mentioned that since 1999 The Faculty of Law published a periodical scholarly publication entitled „Law Review”, which is dedicated to this article.

KEYWORDS

Higher courses, University, Faculty of Law.